

YTTRANDE

DATUM: 2016-12-13

VÅR REFERENS: DNR 102-2016/4329

ER REFERENS: KU 2016/01696/DISK

Kraftsamling mot antiziganism (SOU 2016:44)

Lantmäteriet vill anföra följande med fokus på de delar som rör ortnamnsverksamheten (s 88-89).

Kommissionen mot antiziganism föreslår i sitt slutbetänkande *Kraftsamling mot antiziganism* (SOU 2016:44) att det bör ske en översyn av namn och beteckningar på platser som anspelar på antiziganism. Här görs bland annat en hänvisning till Lantmäteriets grundläggande geodata där det finns namn som innehåller ledet "zigenar" och "tattar", men även till andra namn på platser av mer inofficiellt slag.

Kommissionen ser det som angeläget att regeringen initierar en utredning med uppdrag att ta ställning till en framtida hållning i synen på sådana namn och beteckningar.

Det är Lantmäteriets uppfattning att det inte ges en tillräckligt klargörande bild av ortnamnsverksamheten i betänkandet. Beskrivningen av hur ortnamn kan ändras och beslut överklagas till regeringen berör enbart en begränsad del av ortnamnen, nämligen natur- och bebyggelsenamnen.¹ Det finns även andra namntyper som har relevans för den problematik som nämns i betänkandet. I det här sammanhanget måste både traktnamnen och kvartersnamnen i fastighetsregistret lyftas fram. Dessa namntyper regleras av en specialförfattning, nämligen förordningen (2000:308) om fastighetsregister, och Lantmäteriets beslut i traktnamnsärenden överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.²

Lantmäteriet är inte heller ensam namngivare i landet. Sveriges kommuner har ett omfattande ansvar för namngivning, bland annat gällande kvartersnamnen i städerna.

¹ Förordning (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet § 32.

² Förordning (2000:308) om fastighetsregister §§ 19 och 20.

Lantmäteriet konstaterar också att det i kommissionens betänkande saknas en hänvisning till gällande lagstiftning om ortnamn som sedan år 2000 finns i införd i kulturmiljölagen. Lagbestämmelsen innebär att ortnamnen i Lantmäteriets grundläggande geodata omfattas av ett skydd och att god ortnamnsred ska följas vid statlig och kommunal ortnamnshantering.

Det faktum att ortnamnen omfattas av ett lagskydd bidrar i hög grad till frågans komplexitet då de flesta av namnformerna som åsyftas sedan länge uppnått kriterierna för att betraktas som hävdvunna ortnamn, som det föreskrivs i 1 kap. 4 § kulturmiljölagen (Lag 1988:950, ändrad 2013:548). Enligt nämnda hänsynsparagraf om god ortnamnsred får hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl.

Införandet av lagskyddet i kulturmiljölagen understryker också ortnamnens roll som en del av vårt immateriella kulturarv. Ortnamnen likställs här med övriga kulturminnen i kulturmiljölagen.³ Syftet med hänsynsparagrafen är att värna alla sorters namn som speglar ett mångfacetterat förflutet.

Lagbestämmelsen om god ortnamnsred i kulturmiljölagen ger tillsammans med de etablerade namnvårdsprinciperna som lades fast i betänkandet *Ortnamns värde och vård* (SOU 1982:45) tydliga riktlinjer för hur ny namngivning ska genomföras, bland annat får namnen inte vara stötande.⁴ Det här säkerställer att inga nya namn av det slag som omnämns i betänkandet uppkommer i den statliga och kommunala namngivningen.

De namn som kommissionen refererar till är dock i de flesta fall mycket gamla, i vissa fall flera hundra år. Med undantag för kvarters- och traktnamnen, så har majoriteten av dessa natur- eller bebyggelsenamn sannolikt uppkommit spontant. Med det menas att namnen inte har beslutats eller fastställts av någon myndighet eller bestämd person. En plats har tilldelats ett namn av en för oss okänd namnbrukarkrets för länge sedan.

Tolkningen och systematiseringen av ortnamn ligger främst inom namnforskningens område och för närmare upplysningar kring detta hänvisas till Ortnamnsregistret vid Namnarkivet på Institutet för Språk och folkminnen i Uppsala, samt till relevant litteratur.⁵

³ Prop. 1998/99:114 s 33-35.

⁴ SOU 1982:45 s 58.

⁵ Ortnamnsregistret är en digitaliserad version av det Topografiska registret vid Namnarkivet i Uppsala: <http://www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/cdweb/>.

Lantmäteriet har förståelse för den problematik som lyfts och är medveten om att ortnamn kan framkalla starka reaktioner. Samtidigt visar nedslag i ovan nämnda uppteckningsmaterial vid Namnarkivet, att de utpekade namnen i betänkandet i vissa fall kan ha en annan bakgrund eller betydelse än den som vi läser in i dem idag.

De ortnamn som finns i Lantmäteriets grundläggande geodata kan vara föremål för synpunkter och ändringsförslag. Lantmäteriet hanterar ett stort antal ärenden varje år där privatpersoner, intresseföreningar, hembygdsföreningar eller kommuner inkommer med ansökningar om att ändra eller stavningsändra befintliga ortnamn. Gemensamt för ärendehantering är att angivna skäl för en ändring prövas mot gällande lagstiftning. Vid behov kan även berörda fastighetsägare behöva höras samt yttranden inhämtas från Riksantikvarieämbetet och från Institutet för språk och folkminnen. I denna ärendehantering sker även ett klargörande av namnens ursprung utifrån namnforskningens resultat. Varje namn behandlas för sig och Lantmäteriets utredning ger en helhetsbild där namnet sätts in i sitt sammanhang.

Den utvidgade överklaganderätten enligt 32 § i Lantmäteriets myndighetsinstruktion erbjuder alltså en väg för flera att utnyttja en demokratisk möjlighet till omprövning av ortnamnen. Men det bör understrykas att ärendegången förutsätter att man vänder sig till Lantmäteriet för en prövning i sak. Regeringen kan inte som första instans pröva yrkanden om ändringar av ortnamn.

Istället för den föreslagna åtgärden där regeringen tillsätter en utredning som ska göra en översyn av officiella ortnamn, förordar Lantmäteriet att eventuella önskemål om namnbyten eller stavningsändringar sker genom att inkomma med en ansökan till berörd beslutsfattare. Vad gäller natur- och bebyggelsenamnen samt namnen i fastighetsregistret måste ärendet initieras hos Lantmäteriet. I en eventuell ansökan bör alltid skäl för en ändring och relationen till det aktuella namnet anges.

Beträffande kvartersnamnen, exempelvis *Zigenaren* i Köpings kommun, *Tattartorp* i Ljusnarsbergs kommun och *Tattarkullen* i Varbergs kommun, måste ärendet initieras hos respektive kommun.⁶

⁶ Kvartersnamnet *Tattarkullen* i Varbergs kommun var föremål för ett ärende om namnbyte år 2012. Här förordade bland andra Kulturgruppen för resandefolket att namnet borde bevaras. Se Varbergs kommun, Sammanträdesprotokoll, 2012-06-19 Ks au § 267 s 19. <http://www2.varberg.se/download/18.ee64eb5141ef52e65e214d/1385117556233/Kommunstyrelsens+arbetsutskott+protokoll+20120619.pdf>

För att undvika framtida gränsdragningsproblem rekommenderar Lantmäteriet att redan beslutade och etablerade kanaler användas för överprövning av ortnamn. Det säkerställer en effektiv och rättssäker myndighetshantering och en likabehandling av alla ansökningar.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Bengt Kjellson. I den slutliga handläggningen av ärendet har också chefen för Geodatadivisionen Anders Sandin, sektionschefen för Ortnamn och sekretess Anders Wike samt utredare Ebba Berling Åselius deltagit, den senare föredragande.

Bengt Kjellson

Ebba Berling Åselius